

**I. ^aCONSTITUTIONES IN CONVENTU GENERALI CRACOVIENSI
PRO FESTO SANCTORUM TRIUM REGUM INDICTO¹ EDITAE,
ANNO DOMINI MILLESIMO QUINGENTESIMO QUADRAGESIMO^a**

^bSigismundus etc.^b Significamus tenore praesentium ^cquibus expedit^c universis, quod cum praesentibus in comitiis revisae essent per nos constitutiones in proximis superioribus comitiis, in hac ipsa urbe nostra factae, reductum fuit nobis in memoriam, quod in ea constitutione quaedam oblivione sive imprudentia fuerint omisa, quae ante biennium in comitiis Piotrcouiensibus^d statuta erant². Qua de re cum ordine singulos regni nostri senatores et consiliarios rogassemus, ita esse una voce omnes et singuli responderunt. Itaque de consilio eorum et consensu primum, deinde nuntiorum terrestrium eam constitutionem ita ut fuit anno superiori praescripta, scribi fecimus, deinde ea ipsa adscribi iussimus, quae oblivione praetermissa senatores nostri affirmarunt, in eum qui sequitur modum.

[1]. De bonis regalis maiestatis^e.

Plurimum interest regni huius, ut ne qua fiat bonorum, praesertim immobilium abalienatio. Nos itaque, in posterum rationibus illius prospicere cupientes, ^fquoniam serenissima coniunx nostra quaedam castra, oppida et villas in regno nostro hypothecae seu cuiusvis obligationis nomine obtinet et possidet, ne usu aliquando venire possit, ut haec ipsa a regni corpore divellantur^l, statuimus ^get decrevimus^g, ut praefecti castrorum eius maiestatis ^hnon sint nisi^h Poloni indigenae, nobiles atque hi in ea provincia ubi castrum est, possessionem habentes. Qui ita se iuramento nobis ⁱet successori nostro regi obstringant, ut non teneantur^j nisi nobisⁱ et successori nostro regi pro tempore existenti, post mortem, quae procul absit, ^kserenissimae coniugis nostrae^l castris solis cedere, neque prius tamen cedens quam si quod absit^k, nos vel filius noster, serenissimus rex Sigismundus Augustus, nulla prole masculina successive relicta, decesserit. Ita enim solutis realiter et cum effectu summis in praefatis castris ac bonis ad haec pertinentibus obligatis, sive per regem, si eximendo^m esse possit, sive per nobiles, ⁿquibus redimendi et eximendi^o hac in re, vigore praesentis statuti et constitutionis nostrae damus et facimus potestatem^p, filiabus nostris ex serenissima ^qregina Bona domina^q coniuge nostra charissima procreatis, ac earum successoribus legitimis, ipsi castrorum capitanei^r, regi tunc temporis existenti vel nobiles, qui pro redemptione bonorum summas pecuniarum reposuerint, realiterque ^set cum effectu reposuerint, cedere debent. Tamdiu autem^s praefati capitanei et ceteri bonorum suae maiestatis^t obligatorum praefecti in manibus suis castra, oppida et villas tenebunt, quamdiu praefatae summae filiabus nostris et earum successoribus seu quibusvis^u personis iuxta ordinationem aut^v dispositionem serenissimae coniugis nostrae, ^wsi quam illi facere videbitur^w realiter repositae et persolutae non fuerint. Interim vero de proventibus ^xdictorum bonorum^x filiabus nostris et earum successoribus aut aliis personis respondebunt. Neque tamen bona ipsa ab eis redimi poterint priusquam in matrimonium elocatae^y fuerint. Post elocationem vero, tenebitur

^{a-a} W MK2 tytuł tego aktu brzmi: Constitutiones conventus generalis Cracoviensis anni Domini millesimi quingentesimi quadragesimi. W VL tytuł tego aktu jest następujący: Constitutiones conventus generalis Cracoviensis, anno Domini 1540 post festum sanctorum Trium Regum laudatae. ^{b-b} Sigismundus Dei gratia rex Poloniae etc. MK2; Sigismundus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae etc. dominus et haeres VL. ^{c-c} quorum interest MK2, VL. ^d Petricoviensibus VL. ^e Ten i następne tytułiki, aż do końca tekstu,

występują tylko w VL. ^{f-f} Fragment ten w VL ujęto w nawias. ^{g-g} Brak w VL. ^{h-h} W VL tylko: sint. ⁱ⁻ⁱ Brak w VL.

^j teneatur MK2. ^{k-k} Brak w MK2. ^l Dalej VL dodaje: obstringant, ut non teneantur, nisi nobis et successori nostro regi castris. ^m eximendo VL. ⁿ W VL otworzono w tym miejscu nawias. ^o eximendo VL. ^p W VL zamknięto w tym miejscu nawias. ^{q-q} W VL: domina Bona regina. ^r cedunt capitanei VL. ^{s-s} Brak w VL. ^t maiestati MK1. ^u quibusvis aliis MK2; aliis quibusvis VL. ^v et VL. ^{w-w} Słowa te w VL ujęto w nawias. ^{x-x} W VL bonorum dictorum. ^y locatae VL.

¹ Por. wyżej, wstęp do tegoż sejmu, tekst i przypis 2; sejm rozpoczął się nie 6 stycznia, lecz 19 stycznia 1540 r.

² Cytowane są tu konstytucje sejmu piotrkowskiego z 1538 r., publikowane wyżej, nr XLVII, II.

quaelibet earum summam se concernentem accipere^z vel iuxta ordinationem maiestatis suae, si quam,
^{aa}-ut praemisum est, fecerit^{aa}.

[2]. Prohibitio transitus in Silesiam.

Petentibus nuntiis terrarum interdictum, de non evehendis^{ab} per nostros homines in Vngariam^{ac} et Slesiam^{ad} et rursus non importandis in Poloniam mercibus firmitus custodiri, decrevimus cum universo ordine senatorum regni nostri, decretum illud quamdiu duraverit, ab universis subditis nostris firmiter observari. Quodque capitanei et teloneatores custodiam debitam negligentes, vel eorum conniventio^{ae} aliquem transire permittentes contra tenorem constitutionis praedictae, puniantur poena centum marcarum in negligentes capitaneos dudum statuta. Cuius medium fisco nostro regio, altera medietas ei, qui capitaneum vel teloneatorem contrarium admittentem nobis detulerit et contra eum^{af} sufficienter probaverit, cedere debet.

Liceat vero hominibus pauperibus et in ipsis regni limitibus constitutis molere frumenta sua in molendinis sibi vicinioribus, etiam extra fines regni nostri^{ag}-sittis sitque eis liberum^{ag} ire ad fora civitatum et oppidorum viciniorum^{ah} regno nostro non subiectionum, ad eaque inferre tantum carnum et aliarum rerum venalium quantum humeris vel^{ai} lacertis propriis suscinere^{aj} et portare possit.

Et quoniam plerique mercatores subditi nostri ad cludendum^{ak} constitutionem seu edictum de non evehendis extra regnum^{al}-ac non invehendis in regnum^{al} mercibus editum³, variis ingeniis uti consueverunt^{am}, praetendentes, res et merces huiusmodi esse proprias mercatorum in Vngaria. Silesia^{an} et aliis regni confiniis agentium, par illos seu illorum notarios et factores in regno emptas esse. Cum tamen plerumque deprehenduntur esse propriae subditorum nostrorum quorum opera et impensa ex regno evehuntur. Ad praeccludendam itaque huic elusioni^{ao} viam ita decrevimus consiliariis regni et terrarum nuntiis censentibus, ut huiusmodi mercatores subditi nostri, qui merces extra regnum evehere procurant, corporale^{ap}-praestent iuramentum^{ap}, in manibus teloneatorum nostrorum. Quia tales merces non sunt eorum propriae, nec in illis aliquod commercium vel interesse habent, sed sunt propriae eorum, quorum esse asseruntur, videlicet mercatorum extraneorum in terris extraneis agentium, et aliter tales merces dimitti nullatenus debent^{aq}, sub illarum ammissione.

Omnes regnicolae et alii homines quicunque, etiam externi, boves, iumenta et res alias a quibus teloneum novum solvendum est, in regno ementes et illa versus limites regni ducentes aut pellentes, teneantur sese manifestare in cameris teloneatorum deputatis et in^{ar} eisdem cameris^{as}-debitum teloneum^{as} solve. Si huiusmodi boves aut iumenta vel res alias^{at} ad revendendum et extra regnum pellendum emptae fuerint, ab iis vero rebus, quae ad usum proprium vel ad mactandum in regno et vendendum extra fines regni emptae fuerint, teloneum solvi non debet. Quod si quis cum huiusmodi bobus, iumentis aut rebus aliis in regno emptis cameras praeterierit, se in illis non manifestando, res huiusmodi ammittet et licebit teloneatoribus eas arrestare et recipere.

De illis vero regnicolis, qui intra cameras et fines regni cum Silesia, Vngaria et aliis confiniis regni agunt domicilium, et in oppidis ultra cameras existentibus aliquid emunt, tenentur^{au} cum illis ad cameras descendere, verum teloneatores diligenter custodiant in regni finibus, ne in Vngariam, aut Silesiam^{av} et alias vicinas terras expellantur vel educantur. Contra facientes vero deprehensi, boves, iumenta et res huiusmodi ammittere debent. Si quis vero teloneatorum alicui^{aw}-homini

^z Brak w VL. ^{aa-aa} W VL: (ut praemisum est) fecerit, accipere. ^{ab} vehendis MK2, VL. ^{ac} W VL *konsekwentnie* (tu i poniżej): Hungariam, Hungaria. ^{ad} Silesiam VL. ^{ae} conniventia MK2, VL. ^{af} W VL *inny sztyk zdania*: [...] admittentem nobis contra eum detulerit. ^{ag-ag} sita, possintque libere VL. ^{ah} vicinorum VL. ^{ai} seu VL. ^{aj} sustinere MK2, VL. ^{ak} suspendendum VL. ^{al-al} Brak w VL. ^{am} consueverint VL. ^{an} W MK2, *tu i poniżej*: Slesia, Slesiam. ^{ao} illusioni VL. ^{ap-ap} W MK2: iuramentum praestent. ^{aq} debebunt VL. ^{ar} Brak w VL. ^{as-as} W VL: teloneum debitum. ^{at} aliae VL. ^{au} non tenentur VL. ^{av} Brak aut w MK1; Slesiam MK2. ^{aw-aw} homini quicquam acceperit MK1; hominum quidquam receperit VL.

³ Por. wyżej, nr XLVII, VI — *sejm walny piotrkowski 1538 r.*: Litterae occlusionis itineris in Slesiam et Hungariam.

quidquam acceperit^{aw}, priusquam cameram praeterierit, res sic receptas restituere et poenas in constitutione Piotrcoviensi^{ax} editas⁴, idem teloneator incurret. Haec autem constitutio de mercatoribus et ad revendendum ementibus intelligenda est, et non de iis regnicolis, qui ad usum proprium quidquam^{ay} emerent. Per hanc autem constitutionem nostram nolumus derogatum iri edictum de prohibito transitu in Vngariam et Silesiam facto. Quod alia constitutione nostra mandamus^{az} firmitus observari.

[3]. De repetitione debiti per mercatores.

Statutum de registris mercatorum, illorum iuramento cum testibus firmandis in robore conservatur^{ba}. Hoc adiecto, ut mercatores ipsi, debita in registris eorum scripta, a nobilibus, intra trium annorum decursum repetant, alioqui^{bb} lapso triennio, debitum huiusmodi repeti non poterint a nobili, iuxta illius statuti dispositionem, obstante triennali praescriptione. Verum iure communi, reum in foro suo convenire debebit. Hoc autem^{bc} intelligitur duntaxat^{bc}, ubi mercatori cum nobili aliquo esset actio. Mercatores enim inter se veterem suam retineant observantiam in solvendis et repetendis eorum debitis.

[4]. De praefectis militum palatinatum.

Ad petitionem de praefectis militum ex palatinatibus deligendis ita cum senatoribus nostris constitutum, ut sic ubi in palatinatu repertus fuerit ad praefecturam obenundam idoneus et exercitatum illamque in se assumere vellet non alteri nisi illi^{bd} be-commitatur comitiva^{be} palatinatus illius, ceterum si non fuerit repertus idoneus, vel suscipere onus praefecturae noluerit, licebit nobis cum consilio capitanei generalis exercituum regni nostri alium quempiam idoneum comitivae^{bf} illius palatinatus^{bf} praeficere, pecunia tamen in illo palatinatu contributa militibus palatinatus^{bg} qui servire voluerint pro aliis erit eroganda.

[5]. De termino coram maiestate^{bh} regia praefigendo.

Cum visum esset nobis et consiliariis nostris, onerosum esse regnicolis nostris, ut nobis in terris bi-Minoris Poloniae^{bi} agentibus citatis^{bj} ex terris Maioris Poloniae terminus brevis^{bk} duarum videlicet^{bk} hebdomadarum coram nobis comparendi, in citationibus nostris scribentur^{bl}. Nos ad petitionem nuntiorum terrarum^{bm} regni nostri constituimus, ut nobis in terris Minoris Poloniae agentibus, regnicolis Maioris Poloniae terminus quattuor hebdomadarum, coram nobis comparendi assignetur. Similiter vero, nobis in terris Maioris Poloniae^{bn} etiam quattuor hebdomadarum terminus comparendi praefigatur. Earum vero terrarum regnicolis, in quibus^{bo} agere nos^{bo} contigerit, terminus duarum hebdomadarum in citationibus scribatur, iuxta veterem consuetudinem.

[6]. De comitiis Petricoviae celebrandis.

Cum gravatim referrent nonnulli consiliarii et nuntii terrarum regni nostri, ad conventum generalem regni, Cracoviam sese vocari, praeter veterem consuetudinem a loco Piotrcoviensi^{bp} illos evocando, decrevimus consiliariis nostris et terrarum nuntiis petentibus, ut non alibi, praeter Piotrcoviam conventus generalis celebretur, nisi causa legitima, per nos cum consiliariis nostris expendenda, aliud suaserit^{bq}.

[7]. De sponsione fidei.

Ita postulantibus subditorum nostrorum rationibus decrevimus^{br}, ut nullus nobilis subditus noster, sponsione fidei per nos obstringatur, nisi iure victus. Secus erit, in exercitio rei militaris. Et ubi nobis vel alicui subditorum nostrorum actio intervenerit, cum servitore^{bs}, factore, administratore aut subdito suo, et ubi reipublicae causa aliquid sit, contra quemvis agendum.

^{ax} Petricoviensi VL. ^{ay} quicquam MK1; quidpiam MK2. ^{az} mandavimus MK2, VL. ^{ba} conservato VL. ^{bb} alioquin VL.

^{bc-bc} W MK2 i VL; duntaxat intelligitur. ^{bd} ei MK2, VL. ^{be-be} committant comitivam VL. ^{bf-bf} W MK2: palatinatus illius.

^{bg} et iam illius palatinatus MK2, VL. ^{bh} Majeste VL. ^{bi-bi} W MK2: Poloniae Minoris. ^{bj} Zamiast: citatis w MK1 błędnie: aliqui ci citati. ^{bk-bk} W VL videlicet duarum. ^{bl} scriberetur MK2, VL. ^{bm} Brak w VL. ^{bn} W VL dodano tu słowa: agentibus, regnicolis ex terris Minoris Poloniae. ^{bo-bo} W VL: nos agere. ^{bp} Petricoviensi (oraz niżej: Petricoviam) VL. ^{bq} suaserit faciendum VL. ^{br} decernimus VL. ^{bs} servitor MK1.

⁴ Zob. wyżej, przypis 3.

[8]. De causis officii non transponendis.

In gravamen^{bt} subditorum nostrorum maximum fieri censentes, ut causae officii seu ad querelas ad tribunalia capitaneorum regni nostri deductae et deinde ad nos per viam motionis seu appellationis devolutae, cum terminis nostris regalibus generaliter suspenderentur, ^{bu}ut pote quia celeri expeditione indigent, ne eorum, qui de iniuria queruntur, iustitia deferatur^{bu}, statuimus consiliariis et nuntiis terrarum ita petentibus, ut huiusmodi causae officii seu ad querelas ab officio castrensi ad nos devolutae, nunquam deinceps cum aliis causis deferantur^{bv} ad terminos nostros regales, verum iisdem diebus, quibus terminus ex motione vel^{bw} appellatione assignatus ceciderit, iudicentur et expediantur, dilatione generali terminorum nostrorum generalium non^{bx} obstante. Hoc etiam adiicientes, ut suspensio generalis terminorum nostrorum regalium ita publicetur universis subditis regni nostri, ut ad illorum notitiam indubitata deveniat. Ne de illa ignorantes, ad tribunal nostrum frustra fatigentur laboribus et impensis sese gravando.

[9]. De iuramento in solvendis teloneis.

Nolentes gravari subditos nostros minus necessariis iuramentis, ^{by}quibus etiam nomen Salvatoris nostri, quadam contumelia affici videbatur^{by}, cum in singulis teloneis aquaticis fluitantes iurare cogentur, eas res et^{bz} merces, quas fluitatione demitterent^{ca} eorum laboris proprii esse^{cb}, decrevimus et statuimus, consiliariis et nuntiis terrarum regni nostri ita^{cc} petentibus et censentibus^{cd}, ut cum aliquis cum rebus et mercibus fluitans, vel illius servitor nobilis, iuraverit in primo teloneo capitali, res et merces ^{ce}fluitantes suas esse vel servitor nobilis res et merces^{ce} domini sui existere, eiusque iuramenti litteras significatorias sub titulo et sigillo, vel ex actis illius officii, ubi iuraverit, exhibuerit. In^{cf} aliis teloneis iurare non teneatur, sed illis litteris significatoriis ubique statuer^{cg} et fides adhibeatur.

[10]. De cautione verbali.

Saepe fieri edocti sumus multas contentiones et controversias exoriri inter subditos nostros ex eo, quia fuit in certum quoad^{ch} robor habitura esset cautio verbalis per fideiussores verbo tenus facta. Volentes igitur eam dubietatem declarare, statuimus consiliariis et nuntiis terrarum ita petentibus et censentibus, ut huiusmodi fideiussiones verbo tenus factae pro rebus seu summis et contractibus quibusvis, non ulterius robor firmatatis obtineant, duntaxat per unum annum et sex hebdomadarum^{ci}, nisi interea anno et sex hebdomadis currentibus huiusmodi fideiussio^{cj} per illosmet^{ck} fideiussores, ad acta ^{cl}castrensia, terrestria^{cl} sive nostra regalia inferantur aut coram nobis recognoscantur. Tunc enim sic ingrossatae, robor debitae obtinebunt firmitatis, secundum terrarum et iurium castrensiarum consuetudinem.

[11]. De functione cancellariae.

Cum delatum esse ad nos et consiliarios nostros per terrarum nuntios indecorum esse, ut officiales cancellariae nostrae regiae, qui rationes actionum et expeditionum nostrarum, ut^{cm} negotia reipublicae curae habent infima loca in ordine senatorio retinerent. Et quod quadam constitutione nostra cautum esset quominus dignitatibus et honoribus quibusdam cum sigillis simul pro eorum meritis et arbitrio nostro augerentur, essetque a nobis petatum de cancellario^{cn} ad aliquam dignitatem provehendo^{co}. Nos et consiliarii regni nostri aequum censentes, ut uterque officialium cancellariae nostrae pro eorum meritis et arbitrio nostro honoribus et dignitatibus augeantur, constitutione praedicta contraria non obstante, postulationi illorum non gravatim acceperimus una cum consiliariis nostris, quia tamen^{cp} nonnulli nuntii terrarum asserebant negotium hoc delatum esse ad nos consiliariosque nostros absque omnium^{cq} nuntiorum unanimi consensu, propterea petierunt ut hac de re absque illorum consensu nihil perpetui statueretur. Nos vero attenta temporis angustia aliis negotiis arduis^{cr} detenti^{cs} nolimus super ea re cum ipsis nuntiis disceptare. Verum^{ct} illam ad futurum regni conventum reiecimus.

^{bt} gravamine VL. ^{bu-bu} Słowa w VL ujęte w nawias. Ostatnie z nich w VL brzmi: differatur. ^{bv} differantur VL. ^{bw} ex VL.

^{bx} Brak w VL. ^{by-by} Słowa w VL ujęte w nawias. ^{bz} vel VL. ^{ca} demitterent esse VL. ^{cb} Brak w VL. ^{cc} Brak w VL.

^{cd} consentientibus VL. ^{ce-cc} Brak w VL. ^{cf} id VL. ^{cg} stetur VL. ^{ch} quodnam VL. ^{ci} hebdomadas VL. ^{cj} fideiussiones VL.

^{ck} illosmetipsos VL. ^{cl-cl} W VL terrestria, castrensia. ^{cm} et VL. ^{cn} cancellaria VL. ^{co} provehere VL. ^{cp} tum VL. ^{cq} omni VL.

^{cr} ordinis VL. ^{cs} distenti MK2, VL. ^{ct} Brak w VL.

[12]. De revocatione cortezanorum.

Ad petitionem frequentem subditorum nostrorum quaerimoniis ipsorum pulsati, quomodo^{cu} subditi regni nostri ecclesiastici ordinis in Curia Romana agentes, nedum ipsos fratres, filios, servitores eorum^{cv}, sed etiam servitoribus nostris non parcentes^{cw} plerisque molestiis et turbationibus^{cx} expensis et fatigis manibus^{cy} afficiunt praeter ius et nequitatem illos molestando, idque potissime^{cz} fieri hac ratione, quia constitutiones regni nostri iam pridem contra illos editae ad executionem debitam non deducuntur, et propterea peciissent^{da} iterum^{db} a nobis universi ordines regni nostri, ut constitutionem conventus Piotrcouiensis^{dc} anni ^{dd}millesimi quingentesimi trigesimi octavi^{dd} de revocandis iisdem cortizanis execuutioni debitae demandaremus⁵. ^{de}Quod nos aequum et iustum esse censemus nolemusque quaerelas subditorum nostrorum ulterius^{df} sustinere eosque per insolentias cortizanorum de cetero molestari ipsosque cortizanos ad indignitatem nostram et nationis Poloniae ignominiam in Curia Romana huiusmodi malis artibus incumbere^{de}, de unanimi consilio et assensu^{dg} universorum^{dh} consiliariorum et nuntiorum terrarum regni nostri decrevimus et statuimus, ut ^{di}iisdem ipsi cortizani, subditi nostri^{di}, in regno et dominiis nostris sacerdotia obtinentes^{dj}, qui subditis et servitoribus nostris temere molestias inferunt illosque molestant, ad impensas et sumptus inanes deducunt, et^{dk} iura regni nostri, privilegiaque^{dl} Sedis Apostolicae nobis et regno nostro concessa, per nos iam revocentur patentibus litteris nostris ad ecclesias illorum mittendis, ut infra tempus sex mensium, a tempore oblatarum in ecclesiis litterarum nostrarum computando, ad regnum^{dm} et dominia nostra sacerdotiaque sua redeant iuxta constitutionem Piotrkouiensem^{dn} praefatam. Et nisi redierint, intra tempus praedictum eadem constitutio Piotrcouiensis^{do} contra illos extendatur et exequatur, per locorum capitaneos. Quodque et sacerdotia illorum distribuantur et damna passis ex illis satisfactio impendatur, iuxta eam ipsam constitutionem. Praeterea de regno banniantur, liceatque nobis et subditis nostris ad illa sacerdotia alios praesentare; ordinarii vero huiusmodi praesentatos instituere teneantur. Nihilominus tamen nos et capitanei nostri iuxta constitutionem Piotrkouiensem^{dp} fructus huiusmodi sacerdotiorum statim post lapsum fatalem, redditus apprehendant et illos percipiant, de illisque damna passis satisfaciant et illos non dimittant, nisi alii ad ea praesententur et instituuntur. Per hanc autem constitutionem nolumus praecludere viam probis subditis nostris, qui causa studii vel negotiorum honestorum curandorum gratia ad Curiam Romanam se contulerint, ^{dq}cum nostro arbitrio^{dq} consistent, qui revocandi illinc fuerint; iuxta uniuscuiusque conservationem.

[13]. De locatione exercituum.

Terrarum Podoliae et Russiae nuntiis a nobis petentibus, ut stationes exercituum militum mercenariorum et aliorum in bonis^{dr} fieri prohiberemus, nos cum consiliariis nostris^{ds} et terrarum regni nostri nuntiis expendentes nobiscum fieri non posse, ut locatio exercituum certis locis coartari debeat. Quodque bona alia huic molestiae essent obnoxia, alia vero ab ea essent libera. Proinde statuimus, consiliariis nostris et terrarum nuntiis consentibus, ut huiusmodi exercituum locatio et stativa fiant indifferenter, pro arbitrio capitanei exercituum regni nostri et necessitate occurrente, in locis et bonis quibuscunque, iuxta veterem constitutionem^{dt} nostram et antecessorum nostrorum, absque damno tamen ^{du}bonorum illorum^{du} quae in vicinia ^{dv}stationem consistent^{dv}. Ubi vero damna aliqua per exercitus huiusmodi locatos et stativa habentes, bonis quibuscunque nostris vel subditorum nostrorum spiritualium vel^{dq} saecularium fuerint illata, ex^{dx} peccuniis publicis damna passis sarciantur et solvantur, iuxta arbitrium maiestatis nostrae.

^{cu} quod nonnulli *VL*. ^{cv} *Brak w MK2*. ^{cw} parcendo *MK2*. ^{cx} perturbationibus *VL*. ^{cy} inanibus eos *VL*. ^{cz} potissimum *VL*. ^{da} petierunt *VL*. ^{db} *Brak w VL*. ^{dc} Petricoviensis *VL*. ^{dd-dd} 1538 *VL*. ^{de-de} *Zdanie to w VL ujęto w nawias*. ^{df} diutius *VL*. ^{dg} consensu *VL*. ^{dh} *Brak w VL*. ^{di-di} iisdem cortesanis, subditis nostris *VL*. ^{dj} obtinentibus *VL*. ^{dk} *Brak w VL*. ^{dl} privilegia *VL*. ^{dm} regna *VL*. ^{dn} Piotrkoviensem *MK2*; Petricoviensem *VL*. ^{do} Petricoviensi *VL*. ^{dp} Petricoviensem *VL*. ^{dq-dq} *W VL*: cum in arbitrio nostro. ^{dr} *W VL błędnie*: nobis eorum. ^{ds} *Brak w MK2*. ^{dt} consuetudinem *VL*. ^{du-du} *W VL*: illorum bonorum. ^{dv-dv} stationum consistent *VL*. ^{dw} et *MK2*. ^{dx} illa ex *MK2*.

⁵ Por. wyżej, nr XLVII, II, pkt 18 — sejm walny piotrkowski 1538 r., tekst i przypis 13.

[14]. De reemptione bonorum.

Consiliariis, ^{dy}nuntiis terrarum Maioris Poloniae^{dy} nobis recensentibus in terris illis veteri consuetudine receptum esse, itaque semper observatum, ut ad redimenda bona reemptitia seu obligata aut reformata ad iudicium seu officium castrense unicuique liceat citare bonorum huiusmodi possessorem, ad tollendam pecuniam et de nobis cedendum. Nihilominus tamen^{dz} consuetudini huiusmodi reclutari et cavillis ac exceptionibus variis in possessione bonorum redimendorum sese confovere. Proinde universis consiliariis et terrarum nuntiis regni nostri consentibus, statuimus, ut consuetudo illa in omnibus et per omnia observetur, vimque statuti obtineat. Liceatque ^{ca}cuilibet bona sua^{ca} redimere volenti, ipsorum possessorem ad tollendam pecuniam ad iudicium seu officium castrense citare citatusque pecunias tenetur^{eb} recipere, forum castrense non declinando.

[15]. De inscriptionibus in terra Gostinensi.

In terra Gostinensi, rationabili quadam persuasione^{ec} adducti, de consilio^{ed} senatorum^{ec} et nuntiorum regni assensu, constituimus et decrevimus^{ef}, ut non secus castrenses, quam terrestres libri et inscriptiones in illis factae, sunt authenticae et robur habeant perpetuae firmitatis, quemadmodum id antiquitus fuit observatum.

[16]. Responsio terris Masoviae data.

Nuntii ex terris Mazouie^{eg} cum multa a nobis postularent, quae concedi solent per nos aliis subditis nostris regnum incolentibus et ^{eh}iure statutorum communi^{eh} fruentibus, a nobis hoc responsum tulerunt: quod dum essent iure et consuetudine ab aliis regni nostri subditis seiuncti, non in omnibus eorum eadem ratio haberi possit, quae habetur subditorum regni, sed si aliquando iuribus et consuetudinibus se coequare regni nostri subditis voluerint, ^{ei}quod in eorum arbitrio est positum^{ei}, tum eorum ratio aequalis cum aliis est futura. Interim autem^{ej} in eorum patriae^{ek} iuribus, privilegiis et consuetudinibus privilegio nostro confirmatis illos^{el} conservabimus.

[17]. De iudiciis generalibus.

De terminis seu iudiciis generalibus, quae vulgo colloquia nuncupantur, celebrandis, statuta omnia desuper edita in robore conservamus, ac illa in^{em} singulis terris, iuxta eorundem^{en} statutorum ordinationem et veterem consuetudinem celebrari mandamus, semel ad minus annis singulis. Quia vero propter nostrum in Magnum Ducatum Lithuaniae egressum negotiaque Ducatus illius quae forte nos ^{eo}in illo^{eo} diutius quam vellemus distinebunt, appellationes seu motiones a iudiciis terrestribus et castrensibus seu etiam officio castrensi ad annos^{ep} factae remanerent longo tempore indecisae, per hocque multorum subditorum nostrorum iustitia negligere. Statuimus, ut interim donec nos ex Magno Ducatu Lithuaniae redierimus, eiusmodi iudicia generalia bis in anno celebrentur, quibus et domini episcopi singuli in districtu sedis episcopatus sui, palatini, castellani, ceterique dignitarii et officiales, iudices et subiudices terrestres interesse teneantur, sub poenis in illos statutis, nisi vera infirmitas, legatio vel reipublicae servitium illos excusarent. In tali enim casu licebit ^{eq}sic impedito^{eq} in locum suum, alium idoneum surrogare. In quibus quidem iudiciis generalibus, omnes motiones, appellationes et alia id genus, tam a terrestribus, quam a castrensibus iudiciis, ac etiam ab officio castrensi, quae ad nos seu ad conventum generalem sunt factae et^{er} ante nostrum in Lithuaniam egressum non fuerint decisae, ac item interim, donec in Magno Ducatu illo nos agere contigerit, cadentes^{es} iudicari et terminari debebunt. Et quicquid per iudicio illi praesidentes iudicatum et decretum fuerit, id totum per eosdem iudicio praesidentes ac locorum capitaneos in executionem deduci debet. Licebit nihilominus unicuique a decreto et sententia iudiciorum generalium, ad conventum generalem regni, primum post nostrum in regnum reditum celebrandum, appellari^{et}. Sed huiusmodi appellatione non obstante, executio decretorum fieri debet ut supra: illeque pro quo iudicatum

^{dy-dy} W VL: nuntiisque Maioris Poloniae terrarum. ^{dz} tamen plerosque VL. ^{ca-ca} W VL bona sua cuilibet. ^{eb} teneatur MK2.

^{ec} ratione VL. ^{ed} consiliariorum MK2. ^{ee} Brak w MK2. ^{ef} decernimus VL. ^{eg} Masouie MK2; Masoviae VL. ^{eh-eh} statutis communibus VL. ^{ei-ei} Słowa w VL ujęte w nawias. ^{ej} autem illos VL. ^{ek} moribus VL. ^{el} Brak w VL. ^{em} Brak w VL.

^{en} eorum VL. ^{eo-eo} Brak w MK2. ^{ep} nos VL. ^{eq-eq} W VL: impedito sic. ^{er} et iam VL. ^{es} cadentia VL. ^{et} appellare MK2, VL.

fuerit in possessione bonorum illi adiudicatorum inducendus et in ea tuendus erit. Ubi tandem in conventu^{eu} generali nos cum consiliariis nostris sententiam et decretum, a quo appellatum fuit, iustum esse cognoverimus, illud approbavimus. E diverso vero, ubi per nos et consiliarios nostros fuerit retractatum et infirmatum, bona omnia et res illae^{ev} quae per huiusmodi sententiam fuerint abiudicatae^{ew} alicui parti, rursus restituentur illi, pro quo in conventu generali tulerimus sententiam; simul^{ex} cum fructibus, intermedio tempore perceptis et dampnis inde secutis, iuramento dampna passi extimandis^{ey}. Tempora vero celebrandorum huiusmodi generalium iudiciorum volumus iuxta statutorum dispositionem observari.

[18]. De numero nuntiorum terrestrium.

Cum cerneremus numerum nuntiorum terrestrium, qui ad conventum generalem destinantur eo usque processisse, ut thesaurus reipublicae^{ez} sumptu in illos^{ez} necessario plus aequo gravaretur et magna pars contributionum publicarum in illos expenderetur defensioque reipublicae per hoc minuat^{fa} ac item omnes tractatus et actiones, in conventibus necessario cum illis agenda, in longum traherentur propter numerosam illorum multitudinem, ^{fb} quorum plerique in hoc munus sese ingerunt, ut actiones, causas iudicarias in iudiciis et negotia privata quae in conventibus eis incumbunt, possent commodius peragere^{fc}. Propterea^{fc} consiliariis nostris censentibus in praesentia nuntiorum terrestrium ante conclusionem conventus praesentis edici fecimus et hac constitutione nostra decernimus, ut in conventibus particularibus nuntii ad conventum generalem non plus eligantur, quam olim eligebantur, regnantibus feliciter praedecessoribus nostris. Quodque nullus nuntiorum eligatur, qui causam et actionem iudicariam in conventu agendam haberet. Per hoc enim et iudicia conventionalia interturbantur et tractatus nuntiorum plerumque intermittuntur, cum utrique negotio simul satisfacere non sufficiant.

^{fd} Datum Cracoviae in conventionione generali feria quarta post dominicam Iudica proxima, anno Domini millesimo quingentesimo quadragésimo [17 III 1540], regni vero nostri anno trigesimo quarto^{fd}.
^{fe} Ad mandatum ^{ff} Regiae Maiestatis^{ff} proprium^{fe}.

II. LITTERAE UNIVERSALES PUBLICARUM CONTRIBUTIONUM

Sigismundus etc.^a. Universis et singulis ecclesiasticis et saecularibus consiliariis regni nostri ceterisque subditis nostris quibuscunque, tam terrestribus quam civitatum et oppidorum honoribus insignitis, ad quorum notitiam hae nostrae pervenerint litterae et praesertim in palatinatu^b et districtibus^c consistentibus, sincere nobis et fidelibus dilectis, gratiam nostram regiam. Reverendissimi, reverendi in Christo patres, magnifici, generosi, nobiles, famati, providi, sincere nobis et fideles dilecti. Cum videremus regno nostro magna quaedam hostibus pericula imminere, matura nobis consilia esse ineunda, quibus ea propulsari possint, itaque comitis edictis, cum in unum locum convenissent et senatores consiliarii regni nostri una [cum] terrarum nuntiis, nihil ei curae praevertendum duximus. Quae nos de tuendis dicionibus nostris angebat communicatoque cum illis consilio, quoniam nervi^d sunt pecuniae, absque quibus stipendiarius miles haberi non potest, de nostra senatorumque et consiliariorum nostrorum terrarumque nuntiorum sententia hasce ad annos duos sese continue sequentes contributiones faciendas esse decrevimus.

[1]. In primis, ex singulis mansis seu laneis agrorum, quos singuli kmethones seu incolae villarum, tam nostrarum quam omnium spiritualium et saecularium subditorum nostrorum, colunt et possident, decem octo grossos communis et usualis monetae ad annum primum nunc currentem. Ad annum vero secundum proxime sequentem per duodecim grossos, secundum antiquas quietantias, ad duas temporum ratas annis singulis infrascriptas, hoc est ad annum primum nunc

^{eu} conventionione VL. ^{ev} aliae VL. ^{ew} adiudicatae VL. ^{ex} similiter MK2. ^{ey} aestimandis VL. ^{ez-ez} illis VL. ^{fa} minueretur VL.

^{fb-fb} Słowa w VL ujęte w nawias. ^{fc} propterea VL. ^{fd-fd} W VL zastąpione przez: etc. ^{fe-fe} Brak w MK2. ^{ff-ff} sacrae maiestatis regiae VL.

^a W MK2: Sigismundus, Dei gratia rex Poloniae etc. ^b W MK1 pozostawiono puste okienko. ^c W MK1 pozostawiono okienko; w MK2: districtibus eius. ^d nervi belli MK2.